

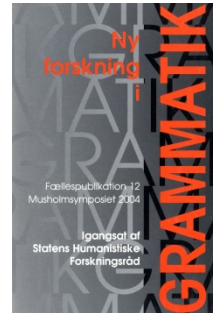
Ny Forskning i Grammatik

Titel: Semantisk analyse og afvigelser mellem sprogbrug og sprogstruktur

Forfatter: Kasper Boye

Kilde: K. Boye, L. Heltoft, A. Jensen, E. Skafte Jensen, R. Therkelsen (red.).
Ny Forskning i Grammatik 12, 2005, s. 27-46

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Forfatterne og Institut for Sprog og Kultur, RUC/Institut for Sprog og Kommunikation, SDU 2005

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af *Ny Forskning i Grammatik* (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Semantisk analyse og afvigelser mellem sprogbrug og sprogstruktur

Kasper Boye

1. Indledning¹

Sproglige data giver i bedste fald to slags information om et sprogligt elements semantiske funktion: 1) information om elementets mulige betydninger i sprogbrug; 2) information om elementets morfosyntaktiske (inkl. distributionelle) egenskaber. I overensstemmelse hermed kan der helt grundlæggende stilles to krav til den semantiske analyse af et sprogligt element. 1) Den må indfange elementets brugsegenskaber. 2) Den må i overensstemmelse med et ikonicitetsprincip indfange elementets strukturelle egenskaber, som de reflekteres i dets morfosyntaktiske egenskaber. I mange tilfælde giver den samtidige opfyldelse af de to krav ingen problemer for den semantiske analyse, men undertiden strider opfyldelsen af det ene krav mod opfyldelsen af det andet. Det sidste giver anledning til en metodologisk sondring mellem på den ene side det sproglige elements funktion ifølge en analyse, der indfanger dets brugsegenskaber – hvad jeg skal kalde dets **ususfunktion** – og på den anden side det sproglige elements funktion ifølge en analyse, der indfanger dets strukturelle egenskaber – hvad jeg (med tak til Peter Harder) skal kalde dets **strukturkonforme funktion**. Tag f.eks. konstruktionen af engelsk *think* med *that*-sætning som i *I think (that) John is in Rome*. Der er gode morfosyntaktiske argumenter for at analysere *that*-sætningen som komplement til *think*. I konstruktionen

---

1. Denne artikel er resultatet af arbejde, der er gjort muligt af et ph.d.-stipendium bevilget af Statens Humanistiske Forskningsråd. Under arbejdet har jeg nydt godt af indsigtfulde kommentarer fra Peter Harder, Lars Heltoft og deltagerne i grammatikseminaret på Musholm i 2004. Jeg takker hermed for hjælpen.

med *that*-sætning fungerer *think* således ifølge en strukturkonform analyse som prædikator. I faktisk sprogbrug kan *think* da også fungere som prædikator (jf. Boye & Harder, under udgivelse). Det sproglige element *think* har således en ususfunktion, der er i overensstemmelse med dets strukturkonforme funktion som prædikator. Imidlertid har det også en anden og langt hyppigere ususfunktion, som afviger fra og synes uforenelig med denne strukturkonforme funktion. Hvis man skal tro en nylig korpusbaseret analyse foretaget af Thompson (2002), fungerer det sproglige element *think* i konstruktionen med *that*-sætning oftest på samme måde som et sætningsadverbium. M.a.o. er dets hyppigste ususfunktion ifølge Thompson funktionen som modifikator snarere end funktionen som prædikator².

Uforeneligheder som denne kan føre til en prioritering af de to krav til semantisk analyse og evt. til en negligering af det ene krav. En sådan negligering kan naturligvis være hildet i overensstemmelse med analytikerens teoretiske standpunkt som radikal funktionalist eller strukturalist eller hans metodiske praksis som korpus- eller lænestolslingvist. I mange tilfælde medfører negligeringen imidlertid, at vigtige sproglige fænomener og generaliseringer overses.

I denne artikel skal jeg argumentere for en analysepraksis, der ikke blot overholder begge de nævnte krav til semantisk analyse, men også som udgangspunkt fastholder sondringen mellem ususfunktion og strukturkonform funktion. I min argumentation skal jeg koncentrere mig om et særligt tilfælde af afvigelser mellem ususfunktion og strukturkonform funktion. Jeg skal diskutere den semantiske analyse af sproglige elementer, der tilhører et morfosyntaktisk afgrænset og indholdsmæssigt kohærent tegnsystem, dvs. et tegnparadigme, men har en brug, der er tegnsystemets øvrige medlemmer fremmed. Et sådant sprogligt element er imbabura quechua-suffikset *-chu*, for så vidt som det er beskrevet af

---

2. Man kan stille som kriterium for at postulere en given ususfunktion og skelne den fra andre, at ususfunktionen skal være erkendbar som strukturkonform funktion i samme eller andre sprog. I tilfældet med *think* er den adverbiallignende modifikatorfunktion erkendbar som strukturkonform funktion i engelsk, uden for konstruktionen med *that*-sætning. I sætninger som *John is, I think, in Rome* og *John is in Rome, I think* indtager *I think* samme positioner i sætningen som et typisk sætningsadverbium (f.eks. *probably*) (jf. Boye & Harder, under udgivelse).

Cole (1982). I afsnit 2 skitserer jeg fire mulige semantiske analyser af dette suffiks. I afsnit 3 og 4 forsøger jeg at vise, at den eneste af de fire analyser, der både overholder begge de nævnte krav og fastholder en sondring mellem ususfunktion og strukturkonform funktion, har to fordele, som de andre mulige analyser ikke deler. I afsnit 5 videreudvikler jeg derpå denne analyse, og som en del af min konklusion i afsnit 6 foreslår jeg i overensstemmelse med de retningslinjer, der er fulgt i analysen, en generel praksis for semantisk analyse. Undervejs præsenterer jeg data fra sprogene dansk, hixkaryana, kobon og ngiyambaa ud over, som nævnt, quechua.

2. En afvigelse mellem ususfunktion og strukturkonform funktion

Imbabura quechua, et sydamerikansk sprog, har et system af, hvad Cole (1982) kalder “validator suffixes”, og hvad jeg skal kalde epistemiske suffikser. Fire syntaktiske og distributionelle træk afgrænser systemet morfosyntaktisk (jf. Cole 1982: 163 og 165):

- 1) Suffikserne er ‘uafhængige suffikser’ i den forstand, at de kan affigures til alle sætningskonstituenten og ikke kun, som imbabura quechuaes øvrige affikser, til nominal- eller verbalstammer.
- 2) Suffikserne indtager, ligesom andre ‘uafhængige suffikser’, positionen efter alle derivative og fleksive suffikser.
- 3) Suffikserne kan kun affigures til konstituenten i en overordnet sætning.
- 4) Suffikserne kan kun forekomme én gang og en ad gangen i samme sætning. I hvert fald dette træk adskiller dem fra de andre ‘uafhængige suffikser’, som Cole behandler: De ‘eksklusive suffikser’ *-taj* og *-raj* og det ‘limitative suffiks’ *-pash* kan alle forekomme i samme sætning som et epistemisk suffiks (se eksempler i Cole 1982: 168 og 170), mens ‘topikmarkøren’ *-ka* dels selv kan forekomme flere gange i samme sætning (Cole 1982: 167), dels i modsætning til de epistemiske suffikser ikke kan affigures til et finit verbal (Cole 1982: 167).

Ifølge Cole (1982: 164) udtrykker de epistemiske suffikser “authority for assertion”, dvs. evidential betydning, og “degree of certainty”. For så vidt synes de for en første betragtning at udgøre en indholdsmæssigt

kohærent gruppe, idet deres betydninger kan beskrives med henvisning til begrebet begrundelsesmæssig støtte (“justificatory support”; jf. Boye, under udgivelse) – “authority for assertion” og “degree of certainty” svarer til hhv. type og grad af begrundelsesmæssig støtte. I overensstemmelse hermed parafraserer Cole betydningerne af fire af de fem suffikser som hhv. “emphatic first-hand information”, “first-hand information”, “conjecture” og “doubt”. Det sjette suffiks, *-chu*, lader imidlertid i kraft af sin brug til at unddrage sig denne beskrivelse. Cole parafraserer det som “yes-no question” og anfører i overensstemmelse hermed eksemplet (1) (fra Cole 1982: 164)³.

- (1) mayistru-*chu* ka-ngui.
 teacher-yes-no question be-2.
 ‘Are you a teacher?’

Der er nu fire mulige semantiske analyser af *-chu*. Den første fokuserer på suffiksens strukturelle egenskaber og beskriver det som et epistemisk suffiks med henvisning til begrebet begrundelsesmæssig støtte, idet den betragter betydningen i (1) som et pragmatisk fænomen. Den anden fokuserer på suffiksens brug og beskriver det som et illokutionært suffiks, idet den betragter dets strukturelle egenskaber som medlem af systemet af epistemiske suffikser som irrelevante for semantisk analyse. Den tredje tager på én gang højde for såvel suffiksens brug som dets strukturelle egenskaber ved at generalisere og beskrive det som f.eks. et ‘irrealis’- eller ‘non-realis’-suffiks. Endelig tager den fjerde analyse højde for såvel suffiksens brug som dets strukturelle egenskaber ved at skelne mellem og registrere både den epistemiske strukturkonforme funktion og den illokutionære ususfunktion at danne ja-nej-spørgsmål. Af de fire mulige analyser er det kun den tredje og den fjerde, der

---

3. Suffikset *-chu* anvendes ikke blot til at danne ja-nej-spørgsmål, men også som led i en negation som i (i) (fra Cole 1982: 164; min kursivering):

- (i) ñuka-ka *mana* chay llama-ta shuwa-shka-ni-*chu*.
 I-topic not that sheep-acc steal-perfect-I-neg.
 ‘I didn’t steal that sheep’.

I overensstemmelse hermed anfører Cole ved siden af parafrasen “yes-no question” parafrasen “negation”. Bemærk dog, at *-chu* i (i) netop kun er et led i negationen: *-chu* suppleres af *mana* ‘not’. I det følgende skal jeg se bort fra *-chus* anvendelse som led i en negation (jf. dog note 4).

overholder begge de to krav til semantisk analyse, der blev formuleret i afsnit 1. Kun den fjerde fastholder imidlertid sondringen mellem ususfunktion og strukturkonform funktion. I de følgende to afsnit skal jeg forsøge at vise, at denne analyse har to fordele, som de andre analyser ikke deler.

3. Sprogintern og tværsproglig generalisering

Den ene fordel ved den fjerde analyse af *-chu* har at gøre med sprogintern og tværsproglig generalisering: Analysen lader os se *-chu* som et eksempel på et generelt betydningsfænomen.

3.1. Sprogintern generalisering

Et andet af imbabura quechuas epistemiske suffikser, *chá(ri)*, udviser en afvigelse mellem ususfunktion og strukturkonform funktion, som svarer til den, der gælder for *-chu*. Cole (1982) parafraserer betydningen af suffikset *-chá(ri)* som "doubt". I overensstemmelse hermed lader det til at være vagt og kunne signalere forskellige grader af delvis begrundelsesmæssig støtte som i cuzco quechua-eksemplet i (2) (fra Faller 2003).

- (2) kunan wata-qa mana-*chá* allin-chu kuhichu ka-nqa!
 now year-top not-*eval* good-neg harvest be-3sgfut.
 'I guess/suppose/Surely, the harvest this year will be bad'.

Blandt de grader af støtte, der omfattes af *-chá(ri)*'s vaghed, er også den blotte mangel på begrundelsesmæssig støtte, dvs. funktionen at signalere epistemisk mulighed. Denne funktion manifesteres i (3) (fra Cole 1982: 164).

- (3) Juzi-ka Kitu-man chaya-shka-*chá*.
 José-topic Quito-to arrive-perfect-*doubt*.
 'Perhaps José has arrived in Quito'.

Ligesom *-chu* anvendes *-chá(ri)* til at danne ja-nej-spørgsmål.

- (4) shamu-ngui-*chu*.
 come-2-*inter*.
 'Will you come?'

- (5) shamú-nguí-man-*chá*.
 come-2-conditional-*inter*.
 ‘Would you come?’

I denne ususfunktion tager *-chu* sig af indikative sætninger som i (4), mens *-chá(ri)* anvendes i konditionalis-markerede sætninger som i (5) (begge eksempler fra Cole 1982: 155). Som det var tilfældet med *-chu*, synes analyserne af *-chá(ri)s* ususfunktion og strukturkonforme funktion altså uforenelige. Denne gang er der blot kun tale om delvis uforenelighed. Den epistemiske strukturkonforme funktion afviger fra den illokutionære ususfunktion i (5), men stemmer overens med den epistemiske ususfunktion i (2) og (3).

3.2. Tværsproglig generalisering

Med sin afvigelse mellem illokutionær ususfunktion og epistemisk strukturkonform funktion har imbabura quechua-suffikset *-chu* modparter ikke blot i imbabura quechua, men også i hixkaryana, i dansk og andre germanske sprog samt i ngiyambaa.

Hixkaryana, et sydamerikansk sprog ikke beslægtet med quechua, har en række partikler, som Derbyshire (1979) kalder “the verification set of particles”. Disse partikler omfatter et system af, hvad jeg skal kalde epistemiske partikler. Seks syntaktiske og distributionelle træk afgrænser systemet morfosyntaktisk (jf. Derbyshire 1979: 143-145):

- 1) De epistemiske partikler optræder i reglen syntagmefinalt
- 2) De epistemiske partikler optræder ofte i et nominal- eller adverbialsyntagma i en position før sætningens hovedverbal.
- 3) De epistemiske partikler kan alle optræde sammen med et tempus-suffiks (som markerer indikativ i modsætning til imperativ). Dette træk adskiller dem fra de to illokutionære “verification particles” *hta* og *mpa*, der kun kan optræde med et imperativt suffiks.
- 4) De epistemiske partikler kan hver især kun optræde med et af de to non-præteritumssuffikser, der omtales nedenfor.
- 5) De epistemiske partikler kan kun forekomme én gang og en ad gangen i samme sætning. Dette træk tilsammen med det første og det sjette træk adskiller dem fra en tredje “verification particle”, intensifikatoren *ha*.
- 6) De epistemiske partikler kan alle tilføjes netop denne intensifikator.

Hixkaryana har som antydnet også et epistemisk system bestående af to non-præteritumssuffikser (der hver har en såkaldt kollektiv og en såkaldt non-kollektiv variant): hvad Derbyshire (1979: 136) kalder "the ordinary nonpast suffix" *-yaha/-yatxhe*, og hvad han kalder "the nonpast uncertainty suffix" *-yano/-yatxowI*. Kombinationerne af et af de to non-præteritumssuffikser med en af de epistemiske partikler eller med fraværet af en sådan partikel udtrykker forskellige epistemiske betydningsnuancer, der for en første betragtning alle kan beskrives med henvisning til det tidligere nævnte begreb begrundelsesmæssig støtte. Ved nærmere eftersyn lader en enkelt kombination imidlertid i visse tilfælde til at unddrage sig denne beskrivelse. Kombinationen af "the nonpast uncertainty suffix" med fraværet af en epistemisk partikel kan ganske vist som i (6) (fra Derbyshire 1979: 144) have den epistemiske ususfunktion at signalere manglende begrundelsesmæssig støtte.

- (6) *nomokyan ha*.
'he may come'.

Det synes dog at kræve tilstedeværelsen af intensifikatoren *ha*. Når *ha* ikke er til stede, har kombinationen en anden ususfunktion som i (7) (fra Derbyshire 1979: 144).

- (7) *nomokvano*.
'will he come?'

"Nonpast uncertainty"-suffikset bruges tilsyneladende i fravær af epistemiske partikler og *ha* til at danne ja-nej-spørgsmål. Når det gælder kombinationen af "nonpast uncertainty"-suffiks med fraværet af epistemisk partikel, synes analyserne af ususfunktion og strukturkonform funktion således delvist uforenelige. Den epistemiske strukturkonforme funktion stemmer overens med den epistemiske ususfunktion i (6), men afviger fra den illokutionære ususfunktion i (7).

Dansk har som andre germanske sprog et system af epistemiske adverbier, adverbier som f.eks. *måske*, *sandsynligvis*, *sikkert*, *angivelig*, *øjensynlig* og *åbenbart*. Dette system svarer til Bartsches (1976: 19-23) tyske " K_0 "-adverbier og stort set til Swans (1988: 41-43) engelske "modal adverbs". Det er morfosyntaktisk afgrænset ved en række syntaktiske og distributionelle

træk (jf. Bartsch 1976: 15-23), bl.a. ved de epistemiske adverbiers evne til at fungere som svar på ja-nej-spørgsmål (jf. Caton 1969: 18-21), illustreret i (8), og ved deres position (før negation og efter partikler som *jo*, *skam* og *sgu*), når de optræder uden for sætningens forfelt, illustreret i (9).

- (8) – Har Chomsky ret?
 – Måske/sandsynligvis/sikkert/angivelig/øjensynlig/åbenbart/
 *dog/*alligevel/*i går.

(9a) Hans suppe smager jo måske/sikkert/åbenbart aldrig af suppe.

(9b) *Hans suppe smager måske/sikkert/åbenbart jo aldrig af suppe.

(9c) *Hans suppe smager jo aldrig måske/sikkert/åbenbart af suppe.

Systemet af epistemiske adverbier er indholdsmæssigt kohærent, for så vidt som alle de epistemiske adverbiers betydning kan beskrives med henvisning til begrebet begrundelsesmæssig støtte. Adverbier som *måske*, *sandsynligvis* og *sikkert* udtrykker grad af begrundelsesmæssig støtte, mens adverbier som *angivelig* og *øjensynlig* udtrykker type af begrundelsesmæssig støtte. Ud over sin brug som udtryk for manglende begrundelsesmæssig støtte kan adverbiet *måske* imidlertid også anvendes til at danne ja-nej-spørgsmål (det samme gælder for de engelske og tyske epistemiske adverbier *perhaps* og *vielleicht*). For det første er tolkningen af en deklarativ sætning som ja-nej-spørgsmål langt mere naturlig, hvis sætningen indeholder *måske* som i (10), end hvis den indeholder et andet epistemisk adverbium som i (11).

(10) Suppen smager måske af vand?

(11) Suppen smager sandsynligvis/sikkert/angivelig/øjensynlig/åbenbart af vand?

For det andet kombineres en interrogativ sætning langt mere naturligt med *måske* som i (12) end med andre epistemiske adverbier som i (13).

(12) Smager suppen måske af vand?

(13) Smager suppen sandsynligvis/sikkert/angivelig/øjensynlig/åbenbart af vand?

Hverken i (10) eller (12) er *måske* naturligvis hovedansvarlig for tolkningen som spørgsmål. I (12) hviler denne tolkning på den interrogative sætningstype, i (10) på en markering af spørgende illokution vha. intonation eller spørgsmålstegn. Når *måske* alligevel må analyseres som spørgende i disse eksempler, skyldes det, at den indgår i harmonisk kombination med disse hovedansvarlige elementer: Hvis (11) og (13) skal være acceptable som spørgsmål, kræver det, at *sandsynligvis*, *sikkert*, *angivelig*, *øjensynlig* eller *åbenbart* læses, hvad Lyons (1977) kalder ‘objektivt’ – dvs. som tilhørende den proposition, der spørges til. I modsætning hertil er (10) og (12) acceptable, selv hvis *måske* læses subjektivt – dvs. som eksternt i forhold til den proposition, der spørges til. For det tredje er *måskes* spørgende funktion morfosyntaktisk og altså strukturelt registreret. I modsætning til andre epistemiske adverbier kan *måske* indlede en sætning med ledsætningsstruktur.

(14) Måske suppen smager af vand?

(15) *Sandsynligvis/sikkert/angivelig/øjensynlig/åbenbart suppen smager af vand?

I denne konstruktion har *måske* altid spørgende funktion. Adverbiet minder således om partiklen *mon*, der ligeledes kan indlede en sætning med ledsætningsstruktur.

(16) Mon suppen smager af vand?

Denne partikel har oven i købet sin oprindelse i et gammelt modalverb, *monne*, der bl.a. havde den epistemiske funktion at signalere manglende begrundelsesmæssig støtte. Analyserne af *måskes* ususfunktion og strukturkonforme funktion synes således delvist uforenelige. Den epistemiske strukturkonforme funktion stemmer overens med den epistemiske ususfunktion i f.eks. (8), men afviger fra den illokutionære ususfunktion i f.eks. (14). Til gengæld stemmer den illokutionære ususfunktion overens med den strukturkonforme funktion, der må tildeles *måske* som medlem af systemet af partikler, der kan indlede en sætning med ledsætningsstruktur. Foruden de interrogative *mon* og *måske* omfatter dette system de optative eller eksklamative *bare*, *blot* og

gid. Systemet lader altså til at være indholdsmæssigt kohærent, idet de partikler, det omfatter, alle udtrykker illokutionær betydning.

Endelig har *ngiyambaa*, et australsk sprog, en række partikler, som Donaldson (1980) kalder “free particles in topic position”. Disse partikler omfatter et system af, hvad jeg skal kalde epistemiske partikler. Det lader til at være morfosyntaktisk afgrænset ved to syntaktiske og distributionelle træk (jf. Donaldson 1980: 238-242):

- 1) De epistemiske partikler optræder kun enten sætningsinitialt eller sætningsfinalt.
- 2) De epistemiske partikler optræder i indikative sætninger, men ikke i imperative.

Disse to træk afgrænser fire epistemiske partikler fra to yderligere “free particles in topic position”: Partiklen *gara*: “prohibitive” optræder ikke i indikative, men kun i imperative sætninger, mens *waja:y* “negative” ikke er begrænset til sætningsinitial eller -final position. Alle fire epistemiske partikler har en betydning, der kan beskrives med henvisning til begrebet begrundelsesmæssig støtte. To partikler, *madaɟgul* “good job” og *ga:mbada* “bad job”, har foruden den emotive funktion, der fremgår af Donaldsons parafraser, funktionen at signalere fuld støtte. En tredje partikel, *ɟadhanga*: “believed true”, udtrykker delvis støtte. Den fjerde, *yama* “dubitative, yes or no”, kan i overensstemmelse med en af sine brug og med sit medlemskab af systemet af epistemiske partikler analyseres som havende funktionen at signalere manglende begrundelsesmæssig støtte, dvs. epistemisk mulighed. Denne betydning manifesteres, når partiklen optræder sætningsinitialt som i (17) (fra Donaldson 1980: 242).

- (17) *yama-ga*: dhuru miŋga-dhi guɟuga-nha-ba.
dubit-ignor snake+abs burrow-circ be-in-pres-sub.
 ‘I wonder whether there is a snake in the burrow’.
 (Lit.: ‘Yes or no, I don’t know, that there is a snake...’).

I sætningsinitial position efterfølges *yama* altid af det ignorative klitikon *-ga*: og konstrueres altid med underordneren *-ba* føjet til verbalets tempusaffiks. Partiklen har imidlertid også en anden brug.

- (18) dhuru minga-dhi guřuga-nha *yama*.
 snake+abs burrow-circ be-in-pres *dubit*.
 ‘There is a snake in the burrow, isn’t there?’

Når den optræder sætningsfinalt som i (18) (fra Donaldson 1980: 241), fungerer den som **tag-spørgsmål**. Også når det gælder *yama*, synes analyserne af ususfunktion og strukturkonform således delvist uforenelige. Den epistemiske strukturkonforme funktion stemmer overens med den epistemiske ususfunktion i (17), men afviger fra den illokutionære ususfunktion i (18).

Eksemplerne ovenfor fra imbabura quechua, hixkaryana, dansk og ngiyambaa kan generaliseres, som følger: De involverer alle en afvigelse mellem på den ene side den epistemiske strukturkonforme funktion at signalere manglende begrundelsesmæssig støtte, dvs. epistemisk mulighed, og den illokutionære ususfunktion at danne ja-nej-spørgsmål. De udgør m.a.o. belæg for en tværsproglig tendens til, at sproglige elementer, der har den strukturkonforme funktion at signalere manglende begrundelsesmæssig støtte, anvendes med ususfunktionen at danne ja-nej-spørgsmål. Der er også belæg for en modsat tværsproglig tendens til, at sproglige elementer, der for en strukturkonform betragtning er illokutionære ja-nej-spørgsmålsdannere, anvendes til at signalere manglende begrundelsesmæssig støtte. Ifølge Davies (1981) er det f.eks. tilfældet med interrogativen i det ny-guineanske sprog kobon. Foruden en illokutionær læsning som ja-nej-spørgsmål er der således også en epistemisk læsning af den interrogative sætning i (19) (fra Davies 1981: 180).

- (19) Nipe um-öb aka.
 3s die-perf3s or.
 ‘Has he died?’
 ‘I think he may have died’.

I overensstemmelse hermed anfører Ochs (1996: 412-413) “interrogative mood” som et af mange sproglige midler til at signalere “uncertainty/unknowing state”.

I henhold til hvad Croft (2001: 96) kalder “the semantic map connectivity hypothesis”, kan den tværsproglige tendens i funktionel typolo-

gisk sprogteori tolkes som en forbindelse, en kompatibilitet, mellem funktionerne at signalere manglende begrundelsesmæssig støtte og at danne ja-nej-spørgsmål. Denne forbindelse er interkonceptuel, for så vidt som den går på tværs af funktionsdomænerne eller begrebszonerne – Crofts “conceptual spaces” – epistemicitet og illokution. Etableringen af den tværspørglige tendens har imidlertid ikke kun værdi i sig selv. Kendskabet til den kan bidrage til at præcisere analysen af *-chus* strukturkonforme funktion. Som det fremgik af afsnit 2, synes suffikset ikke at have nogen epistemisk ususfunktion. Cole (1982) giver ingen eksempler, hvor det optræder med epistemisk betydning. Analysen i afsnit 2 kunne derfor nok bestemme suffiksets strukturkonforme funktion som epistemisk, men ikke præcisere dets epistemiske betydning. I lyset af den tværspørglige tendens virker det imidlertid rimeligt at tilskrive *-chu* den strukturkonforme funktion at signalere manglende begrundelsesmæssig støtte, dvs. epistemisk mulighed. Kun en konsekvent sondring mellem ususfunktion og strukturkonform funktion samt en registrering af begge lader os se *-chu* i lyset af den omtalte tværspørglige tendens. Og kun i lyset af denne tendens kan *-chus* strukturkonforme funktion bestemmes præcist.

4. Diakron hypotesedannelse

Den anden fordel ved den fjerde analyse af *-chu* har at gøre med diakron hypotesedannelse: Analysen lader os se *-chu* som værende midt i en særlig semantisk udvikling.

Crofts “semantic map connectivity hypothesis” er formuleret, så den gælder synkront. Hypotesen har imidlertid også en diakron variant (jf. f.eks. van der Auwera & Plungian 1998: 86-87 og 111-112). I overensstemmelse hermed har synkrone funktionsforbindelser som den, der blev omtalt i afsnit 3, et diakront korrelat i en tværspørgligt generel semantisk udviklingssti. Således kan sproglige elementer, der udviser en afvigelse mellem ususfunktion og strukturkonform funktion, betragtes som værende i bevægelse fra et gammelt systemtilhørsforhold til et nyt. I denne bevægelse indtager de forskellige positioner. Betragt igen de sproglige elementer fra dansk, hixkaryana, imbabura quechua og ngiyambaa, der blev analyseret i afsnit 2 og 3, og sammenlign dem med det danske adverbium *muligvis*. Dette adverbium indtager den ene

yderposition på den semantiske udviklingssti. Ligesom *måske* tilhører det morfosyntaktisk systemet af epistemiske adverbier. I overensstemmelse hermed og med sin væsentligste ususfunktion må det ligesom *måske* antages at have den strukturkonforme funktion at signalere manglende begrundelsesmæssig støtte, dvs. epistemisk mulighed. Ligesom *måske* kan det endvidere rimeligvis i kraft af sin epistemiske strukturkonforme funktion anvendes til at danne ja-nej-spørgsmål. Imidlertid synes denne anvendelse sjælden: Tolkningen af den deklarative sætning i (20) som ja-nej-spørgsmål synes langt mindre naturlig end den tilsvarende tolkning af den deklarative sætning i (10).

(20) Suppen smager muligvis af vand?

Endelig kan *muligvis* i modsætning til *måske* (jf. (14)) ikke indlede en sætning med ledsætningsstruktur.

(21) *Muligvis suppen smager af vand?

Adverbets ususfunktion stemmer altså overens med dets strukturkonforme funktion. Det tilhører systemet af epistemiske adverbier og har i overensstemmelse hermed den strukturkonforme funktion at signalere manglende begrundelsesmæssig støtte, dvs. epistemisk mulighed. Denne funktion er samtidig adverbets væsentligste ususfunktion. Den danske partikel *mon* indtager den anden yderposition på den semantiske udviklingssti. Som nævnt har den dannelsen af ja-nej-spørgsmål som sin væsentligste ususfunktion, og den indgår på lige fod med partikler som *bare*, *blot* og *gid* i et system af illokutionære partikler, der er morfosyntaktisk afgrænset ved partiklernes mulighed for at kunne indlede sætninger med ledsætningsstruktur som i (16). Også *mons* ususfunktion og strukturkonforme funktion stemmer således overens, men denne gang er der tale om den illokutionære funktion at danne ja-nej-spørgsmål, ikke om den epistemiske funktion at signalere manglende begrundelsesmæssig støtte. Tidligere har *mon* imidlertid som nævnt haft denne epistemiske funktion. De resterende sproglige elementer, der blev analyseret i afsnit 2 og 3, indtager alle en position imellem disse to yderpositioner på den semantiske udviklingssti. De har alle signaleringen af manglende begrundelsesmæssig støtte som strukturkonform funktion, men dannelsen af ja-nej-spørgsmål som en

standardiseret, væsentlig ususfunktion. Tættest på den yderposition, der indtages af *muligvis*, optræder imbabura quechua *-chá(ri)*, ngiyambaa *yama* og hixkaryana-kombinationen af “the nonpast uncertainty suffix” med fraværet af en epistemisk partikel. Foruden ususfunktionen ja-nej-spørgsmål, der afviger fra deres strukturkonforme funktion, har disse elementer en ususfunktion, som stemmer overens med deres strukturkonforme funktion at signalere manglende begrundelsesmæssig støtte. I så henseende udviser de, hvad Hopper (1991) kalder ‘funktionel divergens’. Tættere på den yderposition, der indtages af *mon*, optræder imbabura quechua-suffikset *-chu*. Dette suffiks lader ikke til at udvise funktionel divergens. Det lader således ikke til at have nogen ususfunktion, der er identisk med dets strukturkonforme funktion. Tættest på *mons* position optræder endelig dansk *måske*. Ganske vist udviser *måske* funktionel divergens – adverbiet anvendes både i overensstemmelse med og i afvigelse fra sin epistemiske strukturkonforme funktion. Men i modsætning til hvad der gælder for de elementer, der optræder længere væk fra *mons* position, er *måskes* spørgende ususfunktion som tidligere nævnt strukturelt registreret, nemlig i adverbiets tilhørsforhold til systemet af illokutionære partikler som *bare*, *blot*, *gid* og *mon*. I modsætning til hvad der gælder for netop *mon*, er *måskes* spørgende ususfunktion imidlertid ikke entydigt strukturelt registreret, for så vidt som *måske* også kan anvendes med denne funktion, når det optræder på samme plads i sætningen som de øvrige epistemiske adverbier (jf. (10) og (11)).

Bevægelsen fra gammelt til nyt systemtilhørsforhold kan illustreres som i figur 1.

Figur 1

	Strukturkonform funktion	Ususfunktion
<i>muligvis</i>	Ingen begrundelsesmæssig støtte	Ingen begrundelsesmæssig støtte
<i>-chá(ri)</i>	Ingen begrundelsesmæssig støtte	Ingen begrundelsesmæssig støtte Ja-nej-spørgsmål
<i>yama</i>	Ingen begrundelsesmæssig støtte	Ingen begrundelsesmæssig støtte Ja-nej-spørgsmål
"nonpast uncertainty suffix" og manglende epistemisk partikel	Ingen begrundelsesmæssig støtte	Ingen begrundelsesmæssig støtte Ja-nej-spørgsmål
<i>-chu</i>	Ingen begrundelsesmæssig støtte	Ja-nej-spørgsmål
<i>måske</i>	Ingen begrundelsesmæssig støtte Ja-nej-spørgsmål	Ingen begrundelsesmæssig støtte Ja-nej-spørgsmål
<i>mon</i>	Ja-nej-spørgsmål	Ja-nej-spørgsmål

Det ligger lige for at betragte bevægelsen nedad igennem figur 1 som en illustration af en diakron bevægelse fra et tilhørsforhold til et epistemisk system til et tilhørsforhold til et illokutionært system. Når det gælder *mon*, er der da også diakront belæg for en sådan bevægelse. Der er imidlertid i princippet intet til hinder for, at den diakrone bevægelse går den modsatte vej. Kobons interrogativ, der blev omtalt i afsnit 3, kunne f.eks. tænkes at være undervejs i en bevægelse væk fra et tilhørsforhold til et illokutionært system.

Hvad angår suffikset *-chu*, synes det oplagt at antage, at det er i færd med at bevæge sig fra et tilhørsforhold til et epistemisk system til et tilhørsforhold til et illokutionært system. En sådan antagelse er i overensstemmelse med en funktionel sprogteori, der ser sprogstruktur som en udkrystallisering af, men samtidig også forudsætning for, sprogbrug (Boye & Harder, under udgivelse). Hvis man altså ser sprogstruktur som sprogbrugens diakrone efterslæb, må suffiksets (endnu) ikke strukturelt registrerede illokutionære ususfunktion

diakront antages at være senere end dets ikke længere brugbare epistemiske strukturkonforme funktion. I sidste ende er det naturligvis et empirisk diakront spørgsmål, om *-chu* bevæger sig fra det ene systemtilhørsforhold til det andet eller omvendt. Kun en konsekvent sondring mellem ususfunktion og strukturkonform funktion samt en registrering af begge lader os imidlertid se *-chus* diakrone bevægelse mellem to systemer.

5. Videre analyse af afvigelsen mellem ususfunktion og strukturkonform funktion

Blandt de fire semantiske analyser af suffikset *-chu*, der blev skitseret i afsnit 2, er det tydeligvis kun den fjerde, der tillader sprogintern og tværspørglig generalisering og diakron hypotesedannelse som beskrevet ovenfor. Såvel den tværspørglige tendens, der blev formuleret i afsnit 3, som de diakrone overvejelser, der blev gjort i afsnit 4, forudsætter en konsekvent analytisk sondring mellem ususfunktion og strukturkonform funktion. Endnu er analysen af *-chu* imidlertid utilfredsstillende i to henseender.

For det første er suffiksets strukturkonforme funktion potentielt et analytisk artefakt. Analysen af den hviler på den antagelse, at *-chus* strukturelle egenskaber som medlem af systemet af epistemiske suffikser er funktionelt motiverede, men denne antagelse holder ikke nødvendigvis. Suffiksets systemtilhørsforhold kan principielt tænkes at være en strukturel tilfældighed. Analysens rimelighed er da betinget af, at den overholder et krav om en funktionel kompatibilitet mellem *-chus* ususfunktion og strukturkonforme funktion. Der er ganske vist belæg for en sådan kompatibilitet, for så vidt som afvigelsen mellem de to funktioner er i overensstemmelse med en tværspørglig tendens. Selvom det er usandsynligt, kan det imidlertid principielt set ikke afvises, at også denne tendens er udtryk for en tilfældighed. Det essentielle belæg for en funktionel kompatibilitet mellem de to funktioner er, at kompatibiliteten hviler på, hvad man kan kalde et pragmatisk rationale. Det pragmatiske rationale motiverer anvendelsen af sproglige elementer med funktionen at signalere manglende begrundelsesmæssig støtte til at danne ja-nej-spørgsmål. Det kan formuleres således: En deklarativ sætning, der indeholder et element,

der signalerer manglende begrundelsesmæssig støtte, koder som direkte talehandling fremsættelsen af en proposition, hvis gyldighed ingen som helst positiv begrundelsesmæssig støtte har. En oplagt grund til at fremsætte en sådan ustøttet proposition er ønsket om at få dens gyldighed bekræftet, afkræftet eller støttet. Som indirekte talehandling er det således oplagt, at fremsættelsen tolkes som et ja-nej-spørgsmål⁴.

For det andet siger analysen intet om *-chus* egentlige semantiske, dvs. kodede eller, om man vil, psykologisk reale, funktion. Hvis den skal gøre det uden at forfalde til postulater uden empirisk dækning, er der kun to muligheder. Suffiksets kodede funktion må identificeres enten med dets strukturkonforme funktion eller med dets ususfunktion. I overensstemmelse med det funktionelt sprogteoretiske syn på forholdet mellem sprogbrug og sprogstruktur, der blev præsenteret i afsnit 4, indebærer den første mulighed, at suffiksets illokutionære ususfunktion betragtes som en ikke-kodet pragmatisk funktion. Den anden mulighed indebærer derimod, at suffiksets epistemiske strukturkonforme funktion betragtes som et diakront betinget artefakt. Valget mellem de to muligheder svarer til et valg af, hvor langt oppe (eller nede) i figur 1 der skal trækkes en grænse mellem signaleringen af manglende begrundelsesmæssig støtte og dannelsen af ja-nej-spørgsmål som kodede funktioner. Som kriterium for at identificere kodet funktion med strukturkonform funktion foreslår jeg følgende: Kodet funktion identificeres med strukturkonform funktion, hvis og kun hvis der eksisterer en ususfunktion, som svarer til den strukturkonforme funktion. Efter dette kriterium må *-chu* kode den illokutionære funktion at danne ja-nej-spørgsmål. Den epistemiske strukturkonforme funktion at signalere manglende begrundelsesmæssig støtte må således betragtes som et diakront betinget artefakt.

---

4. Der synes også at kunne formuleres et pragmatisk rationale, som motiverer anvendelsen af sproglige elementer, der har funktionen at signalere manglende begrundelsesmæssig støtte, som led i en negation (jf. note 3): Når man ønsker at fremsætte en sætning, som udtrykker en negeret proposition, er det indlysende, at man da oftest ikke har nogen som helst begrundelsesmæssig støtte for propositionens gyldighed. Det virker således rimeligt – om end overflødigt – samtidig med at man udtrykker negation, at signalere denne mangel på støtte.

6. Konklusion

Sondringen mellem ususfunktion og strukturkonform funktion svarer til en sondring mellem to slags information om et sprogligt elements semantiske funktion: information om elementets brug og information om dets strukturelle egenskaber, som disse reflekteres i dets morfosyntaktiske egenskaber. I denne artikel har jeg med afsæt i en analyse af imbabura quechua-suffikset *-chu* argumenteret for, at semantisk analyse som udgangspunkt må fastholde en sådan sondring. Kun med en sondring mellem de to funktioner kan evt. afvigelser mellem dem registreres, og registreringen af afvigelser mellem ususfunktion og strukturkonform funktion sikrer, at vigtige sprogingterne og tværspørglige synkrone og diakrone generaliseringer ikke overses.

De retningslinjer, der er fulgt i analysen af *-chu*, kan generaliseres til en analysepraksis, der gælder for semantisk analyse som sådan. Analysepraksisen kan formuleres i fire punkter. De to første sikrer, at analysen overholder de to krav om indfangning af hhv. ususfunktion og strukturkonform funktion, der blev nævnt i afsnit 1. I tilfælde af at ususfunktion og strukturkonform funktion afviger fra hinanden, sikrer de to sidste punkter, at analysen tager højde for det krav om en funktionel kompatibilitet mellem ususfunktion og strukturkonform funktion, der blev nævnt i afsnit 5.

- 1) Det sproglige elements betydninger i sprogbrug registreres, og elementets ususfunktion(er) analyseres som de(n) maksimale begrebsmæssige generalisering(er) af de registrerede betydninger i sprogbrug (jf. note 2).
- 2) Det sproglige elements strukturelle systemtilhørsforhold registreres, og elementets strukturkonforme funktion(er) analyseres med henvisning til et begreb, der kan fungere som fællesnævner for de(t) system(er), elementet tilhører.
- 3) I tilfælde af at ususfunktion og strukturkonform funktion afviger fra hinanden, etableres der så vidt muligt en synkron eller diakron forbindelse mellem ususfunktion og strukturkonform funktion i form af et pragmatisk rationale og evt. sprogingterne eller tværspørglige (synkrone eller diakrone) korrelationer.

- 4) I tilfælde af at en forbindelse ikke kan etableres, forkastes analysen af det sproglige elements strukturkonforme funktion, idet elementets strukturelle systemtilhørsforhold beskrives som ikke funktionelt motiverede.

Som nævnt i afsnit 1 har jeg koncentreret mig om et særligt tilfælde af afvigelser mellem ususfunktion og strukturkonform funktion. Fælles for de sproglige elementer, jeg har diskuteret, er, at de alle tilhører et let erkendbart tegnsystem. Således har strukturkonform funktion kunnet knyttes til sproglige elementers strukturelle systemtilhørsforhold. Nu er det naturligvis ikke alle sproglige elementer, der tilhører et let erkendbart tegnsystem. Men der er, så vidt jeg kan se, ingen problemer i at knytte strukturkonform funktion til sproglige elementers strukturelle egenskaber som sådan, sådan som det er skitseret i bemærkningerne om engelsk *think* i afsnit 1. Det er bemærkelsesværdigt, at også når det gælder sproglige elementer som *think* (jf. Boye & Harder, under udgivelse), giver afvigelsen mellem ususfunktion og strukturkonform funktion anledning til tværsproglig generalisering og diakron hypotesedannelse som beskrevet ovenfor.

Henvisninger

- Bartsch, R. (1976). *The grammar of adverbials: a study in the semantics and syntax of adverbial constructions*. Amsterdam: North-Holland.
- Boye, K., under udgivelse. Modality, evidentiality and epistemicity.
- Boye, K. & P. Harder, under udgivelse. Complement-taking predicates: usage and linguistic structure.
- Caton, C. E. (1969). Epistemic qualifiers and English grammar. *Studies in philosophical linguistics* 1. 17-54.
- Cole, P. (1982). *Imbabura Quechua*. Amsterdam: North-Holland.
- Croft, W. (2001). *Radical Construction Grammar: Syntactic Theory in Typological Perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- Davies, J. (1981). *Kobon*. Amsterdam: North-Holland.
- Derbyshire, D. C. (1979). *Hixkaryana*. Amsterdam: North-Holland.
- Donaldson, T. (1980). *Ngiyambaa. The language of the Wangaaybuwan*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Faller, M. (2003). Evidentiality in Cuzco Quechua. A two-level analysis. Foredrag i Amsterdam Grammar Colloquium.

- Hopper, P. J. (1991). On Some Principles of Grammaticalization. E. C. Traugott & B. Heine (red.). *Approaches to Grammaticalization I-II*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 17-35.
- Lyons, J. (1977). *Semantics I-II*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ochs, E. (1996). Linguistic resources for socializing humanity. J. J. Gumperz & S. C. Levinson (red.). *Rethinking Linguistic Relativity*. Cambridge: Cambridge University Press. 407-437.
- Swan, T. (1988). *Sentence adverbials in English: a synchronic and diachronic investigation*. Oslo: Novus.
- Thompson, S. A. (2002). 'Object complements' and conversation. *Studies in Language* 26,1. 125-163.
- van der Auwera, J. & V. Plungian (1998). Modality's semantic map. *Linguistic Typology* 2. 79-124.